

چالش‌ها و راهبردهای مادران با فرزندان دبستانی و پیش‌دبستانی در دوران همه‌گیری کرونا
Challenges and strategies of mothers with pre-school and primary school children
during the Coronavirus epidemic

Fariba Ashrafinia

M.A in Educational Psychology, Department of Educational Psychology, Faculty of Education and Psychology, University Of Tehran, Tehran, Iran.

Parnia Pourkamali

M. A. in Psychometrics, Department of Psychometrics, Faculty of Education and Psychology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Mohammad Sadegh Zamani Zarchi*

Ph.D Candidate of Counseling, Department of Counseling, Faculty of Education and Psychology, Kharazmi University, Tehran, Iran.

zamani.1370@yahoo.com

فریبا اشرفی نیا

کارشناسی ارشد روان شناسی تربیتی، گروه روان شناسی تربیتی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

پرنیا پورکمالی

کارشناسی ارشد روان سنجی، گروه روان سنجی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

محمد صادق زمانی زارچی (نویسنده مسئول)

دانشجوی دکتری مشاوره، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

Abstract

COVID-19 pandemic and quarantine have led to many problems for families. In this regard, the purpose of this study was to identify the challenges and strategies of mothers with pre-school and primary school children during the coronavirus epidemic. In order to do this phenomenological study and based on the data saturation principle, 21 mothers having pre-school and primary school children in Tehran in 2021 were interviewed and then, the data obtained from semi-structured interviews were analyzed using the Colaizzi method. In terms of challenges, 15 sub-themes were extracted, that were classified into 5 main themes, "children's behavioral problems", "children's educational concerns", "disruption of life routines", "mother's individual problems" and "health concerns". In the second domain, which dealt with Strategies, 10 sub-themes were obtained in the form of 3 main themes: "creating fun and entertainment for children", "Applying solutions in confronting with the child's behavioral and educational challenges", "other people cooperation with the mother in upbringing". The results showed that the coronavirus epidemic caused challenges for mothers with pre-school and primary school children, which affected some aspects of their lives. On the other hand, mothers have adopted various strategies in confronting new conditions. The results of this study may help to better understand the experiences of mothers of preschool and primary school children and also to reduce the negative consequences of the COVID-19 pandemic and quarantine on families by providing the necessary support.

Keywords: Coronavirus, Phenomenology, Pre-school and Primary School children, Mothers, Challenges, Strategies.

چکیده

همه‌گیری کرونا و قرنطینه خانگی منجر به مسائل متعددی برای خانواده‌ها شده است. در همین راستا، این پژوهش با هدف مطالعه چالش‌ها و راهبردهای مادران با فرزندان دبستانی و پیش‌دبستانی در دوران همه‌گیری کرونا انجام شد. به این منظور انجام این مطالعه پدیدارشناسانه و بر اساس اصل اشباع نظری داده‌ها، با ۲۱ نفر از مادران دارای فرزند پیش‌دبستانی و دبستانی در شهر تهران در سال ۱۴۰۰ مصاحبه شد و سپس، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با استفاده از روش کلایزی تحلیل شدند. در حوزه‌ی چالش‌ها ۱۵ مضمون فرعی استخراج شد که در ۵ مضمون اصلی "مشکلات رفتاری کودکان"، "دغدغه‌های آموزشی کودکان"، "برهم خوردن نظم زندگی"، "مشکلات فردی مادر" و "دغدغه‌های مرتبط با سلامتی" طبقه‌بندی شدند. در حوزه دوم که به راهبردها می‌پرداخت، ۱۰ مضمون فرعی در قالب ۳ مضمون اصلی "ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان"، "به‌کارگیری راهکارهایی در مواجهه با چالش‌های رفتاری و تحصیلی کودک"، "همکاری دیگران با مادر در زمینه فرزندپروری" به دست آمد. نتایج نشان داد کرونا و قرنطینه خانگی، چالش‌هایی را پیش روی مادران با فرزند دبستانی و پیش‌دبستانی قرار داده است و مادران در مواجهه با شرایط جدید، راهبردهای مختلفی را در پیش گرفته‌اند. نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند به درک بهتر و عمیق‌تر تجارب مادران کودکان دبستانی و پیش‌دبستانی و همچنین، کاهش پیامدهای منفی کرونا و قرنطینه بر خانواده‌ها از طریق فراهم آوردن حمایت‌های لازم کمک نماید.

واژه‌های کلیدی: کرونا، پدیدارشناسی، کودکان دبستانی و پیش‌دبستانی، مادران، چالش‌ها، راهبردها.

با وجود پیشرفت روزافزون علم و تکنولوژی در جهان، همواره برهه‌هایی از تاریخ وجود داشته‌اند که در آن بروز و شیوع یک بیماری جدید، تمام جوامع را در جهان تحت تأثیر قرار داده و به تبع آن شرایط زندگی افراد را دستخوش تغییر کرده است. جدیدترین نمونه این امر نیز به همه‌گیری ویروس کرونا مربوط می‌شود که در ژانویه ۲۰۲۰ توسط مرکز بهداشت جهانی^۱ رسماً به عنوان یک نگرانی جهانی برای سلامت عمومی مطرح شد. شیوع جهانی کووید-۱۹ منجر به تغییرات اجتماعی و سیاسی گسترده در بسیاری از کشورهای جهان شده است. سبک زندگی نیز در این دوران به طور قابل توجهی تغییر کرد و بر روابط خانوادگی تأثیر گذاشت؛ به گونه‌ای که در مواردی قرنطینه خانگی، تعطیلی مدارس، دورکاری والدین و حضور آنان در خانه و مراقبت از کودکان در ۲۴ ساعت شبانه‌روز را به همراه داشته است (میپهو و دونون^۲، ۲۰۲۰).

در این دوره، بزرگ‌ترین ضربه‌ای که به کودکان و همچنین والدین آن‌ها وارد شد، مربوط به تعطیلی مدارس به منظور کنترل شیوع ویروس بود؛ چراکه مدارس برای کودکان تنها یک مکان آموزشی نیست، بلکه محیطی است که در آن به واسطه ارتباط کودکان با افراد بزرگ‌تر و کوچک‌تر از خود و همچنین عادات غذایی و ورزشی‌ای که در مدارس وجود دارد، به سلامت جسم و همچنین به سلامت روان کودکان کمک می‌شود (سیلوا^۳، ۱۹۹۴ به نقل از گاش^۴ و همکاران، ۲۰۲۰). به همین دلیل با تعطیلی مدارس بسیاری از پژوهشگران به مطالعه اثرات بسته شدن مدارس و همچنین معایب و مضرات آموزش‌های آنلاین پرداختند. لی^۵ (۲۰۲۰) در پژوهش خود به طور خاص به تأثیرات تعطیلی مدارس به روی گروه‌های خاصی از کودکان می‌پردازد. وی بیان می‌کند که تعطیلی مدارس باعث می‌شود تا کودکان و نوجوانان دارای مشکلات سلامت روان، لنگرگاه خود را از دست بدهند و علائمشان دوباره عود کند. همچنین کودکان اوتیستیک از بسیاری از آموزش‌ها و حمایت‌ها که در مدارس مخصوص افراد با نیازهای ویژه دریافت می‌کردند، محروم شده‌اند. لنکر و پارولین^۶ (۲۰۲۰) نیز به عواقب اجتماعی و روانی تعطیلی مدارس به طور خاص بر روی کودکانی که وضعیت اقتصادی مناسبی ندارند می‌پردازند. آنان معتقدند که تعطیلی مدارس باعث می‌شود شکاف آموزشی بین دانش‌آموزان قشر بالا و پایین به دلیل دسترسی بیشتر و بهتر دانش‌آموزان مرفه به امکانات آموزشی، نظیر معلم‌های خصوصی، تبلت و اینترنت و بسته‌های آموزشی ویژه، بیشتر شود و این شکاف ایجاد شده بین دانش‌آموزان پس از از بین رفتن بیماری و بازگشت آنان به مدرسه می‌تواند عواقب اجتماعی و روانی مخربی داشته باشد.

علاوه بر تأثیرات کرونا و قرنطینه خانگی بر کودکان، در این دوره، مسئولیت بخشی از امور آموزشی مدارس و تکالیف خانگی فرزندان به والدین واگذار شد (کلور^۷، ۲۰۲۰). در توضیح این مطلب باید گفت در حالی که والدین شاغل به دورکاری از خانه ادامه می‌دهند، اکنون علاوه بر مراقبت از فرزندان خود، با مسئولیت‌های روزانه، رشدی و تحصیلی آنان نیز مواجه هستند. در چنین شرایطی، مادران به احتمال زیاد بیش از پدران این مسئولیت‌های اضافی را بر عهده خواهند گرفت و مهارت‌های والدینی، نگرش‌های والدینی و روابط والد-فرزندی در این افراد تحت الشعاع قرار خواهد گرفت (آلون^۸ و همکاران، ۲۰۲۰؛ دی جورجیو^۹ و همکاران، ۲۰۲۰؛ ارگیلس^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۰؛ وینر^{۱۱} و همکاران، ۲۰۲۰؛ وانگ^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۰).

در این دوره، از آنجایی که کودکان به طور مجازی در کلاس‌های درس حضور دارند، برخی از مادران نقش آموزشی و معلمی را عهده‌دار هستند. علاوه بر این، اگرچه برخی از آنها در خانه فرایند دورکاری را عملی می‌کنند، اما عده‌ای کماکان به شکل حضوری به محل کار رفت‌وآمد دارند و در معرض ابتلا به ویروس کرونا قرار می‌گیرند و همزمان با چالش‌ها و تعارضات کار و خانواده مواجه هستند. عده‌ای دیگر

1 World Health Organization

2 Miho and Thévenon

3 Sylva

4 Ghosh

5 Lee

6 Lancker & Parolin

7 Cluver

8 Alon

9 Di Giorgio

10 Orgilés

11 Viner

12 Wang

به عنوان مراقب کودکان در سنین پایین تر نقش ایفا می کنند و سعی در به حداقل رساندن خطر قرار گرفتن این افراد در معرض ویروس را دارند. در چنین شرایطی، این مادران باید قوانین جدیدی را در مواردی نظیر انجام تکالیف مدرسه و فاصله گذاری اجتماعی وضع نمایند. بنابراین، نقش ها و مسئولیت های مادران به عنوان مراقبین اصلی افزایش یافته و دشواری هایی را پیش روی آنها قرار می دهد (ویور و سوانک^۱، ۲۰۲۱). مجموعه این عوامل، مادران را با چالش هایی روبرو و آنان را ملزم به اصلاحات و اتخاذ راهبردهایی می کند تا از این طریق کارکرد سالم خانواده حفظ گردد. (هریست^۲، ۲۰۱۹).

اگرچه محققان در ابعاد مختلف به بررسی تأثیرات همه گیری بر خانواده ها، و به طور ویژه والدین و فرزندان پرداخته اند (کریگ و چرچیل^۳، ۲۰۲۰؛ چوپرا^۴ و همکاران، ۲۰۲۰؛ ابراهیمی، ۱۳۹۹؛ اسکندری، ۱۳۹۹)، اما نیاز به بررسی تجربیات مادران و چالش های پیش روی آنها به عنوان مراقبین اصلی کودکان در دوران همه گیری کرونا وجود دارد. یکی از بهترین روش ها برای آشنایی و شناخت همه جانبه چالش هایی که یک پدیده جدید در زندگی افراد ایجاد می کند، تعمق پدیدارشناسانه در درک و تجربه کسانی است که زندگی آن ها به نوعی با وقوع این پدیده دستخوش تغییر شده است. در همین راستا، با توجه به اهمیت غیرقابل انکار سال های ابتدایی مدرسه در شکل گیری آینده تحصیلی دانش آموزان و رشد اجتماعی آنان و همچنین، به دلیل فشار روان شناختی و جسمانی وارده از سوی این مسئله به مادران آنها، گوش سپردن به تجارب و چالش های این مادران که عمده بار تربیت فرزندان و رسیدگی به وضعیت آموزشی آنان به عهده ایشان است، بیش از پیش ضرورت می یابد. بنابراین پژوهش حاضر در تلاش است تا با استفاده از روش پدیدار شناختی به این سؤال پاسخ دهد که چالش های مادران در ارتباط با فرزندان دبستانی و پیش دبستانی خود در دوران شیوع ویروس کرونا چیست و این افراد در مواجهه با این چالش ها چه راهبردهایی را در پیش گرفته اند؟

روش

پژوهش حاضر یک مطالعه پدیدارشناسی^۵ بود که در دسته پژوهش های کیفی قرار می گیرد. جامعه مورد پژوهش عبارت بود از کلیه مادران تهرانی که در زمان اجرای پژوهش و تحت تأثیر شرایط کرونایی دارای فرزند دبستانی و پیش دبستانی بوده اند. شرکت کنندگان در پژوهش به شکل هدفمند و در دسترس انتخاب شدند که پس از ۲۱ مورد مصاحبه، داده ها به اشباع رسیدند. این فرایند در طی ماه های تیر الی شهریور سال ۱۴۰۰ در شهر تهران انجام گرفت. ملاک های خروج شامل مصاحبه های نیمه تمام، مصاحبه هایی حاوی عبارات و جملات نامفهوم و عدم موافقت شرکت کنندگان با ضبط مصاحبه ها بود. ملاک های ورود به تحقیق عبارت بودند از: مادران دارای فرزند(ان) دبستانی و پیش دبستانی، عدم فوت یا طلاق والدین کودک، عدم اختلال روانی والدین کودک بر اساس فرم خود گزارش دهی شرکت کنندگان.

ابزار سنجش

با توجه به هدف پژوهش که شناسایی چالش های مادران با فرزندان دبستانی و پیش دبستانی و همچنین راهبردهای آنان در دوران شیوع بیماری کرونا بود، مصاحبه نیمه ساختاریافته^۶ در قالب ۲ سؤال اصلی باز پاسخ^۷ طراحی شد و سپس با توجه به پاسخ های مادران، سؤالات عمیق تر مانند "منظورتان از این مورد چیست؟" یا "چرا؟" مطرح می شدند و در صورت کلی گویی از آنان خواسته می شد تا با ارائه مصداق هایی توضیحات خود را شفاف کنند. در طول مصاحبه که به طور میانگین برای هر فرد حدود ۴۰ دقیقه به طول انجامید، شرکت کنندگان در بیان نظرات خود آزاد بودند و تلاش شد تا از ارائه هرگونه جهت گیری به آنان خودداری شود و سپس مطالب آنان بدون هرگونه سوگیری یا دخل و تصرف به صورت متن آماده شد و به شرکت کنندگان این اجازه داده شد تا در صورت تمایل متن مربوط به خود را بازبینی کرده و اگر لازم می دانند نکاتی را حذف، اصلاح یا به آن اضافه کنند.

1 Weaver and Swank

2 Harrist

3 Craig & Churchill

4 Chopra

5 Phenomenology

6 semi-structured interview

7 open ended question

روش تحلیل داده‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل پاسخ‌ها از روش کلایزی (۱۹۷۸) استفاده شد. به منظور اعتبارسنجی^۱ یافته‌ها، نظر شرکت‌کنندگان راجع به مضامین اصلی و فرعی مورد بررسی قرار گرفت. همچنین، در تمام مراحل از راهنمایی‌های فردی صاحب‌نظر در حوزه پژوهش‌های کیفی استفاده شد و مراحل اجرای پژوهش تحت نظارت ایشان انجام شد. به جهت رعایت اصول اخلاقی در ابتدای مصاحبه هدف پژوهش برای شرکت‌کنندگان توضیح داده شده و همچنین این اطمینان به آنان داده شد که اطلاعات شخصی آنان نزد پژوهشگر محفوظ است و هر زمان که تمایل داشته باشند می‌توانند از پژوهش کناره‌گیری کنند.

یافته‌ها

همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود، دامنه سنی مادران شرکت‌کننده در این تحقیق از ۲۶ تا ۴۹ سال است و میانگین سنی ایشان ۳۵ سال می‌باشد. حداقل تحصیلات مادران دیپلم و حداکثر کارشناسی ارشد می‌باشد. همچنین، حدود نیمی از مادران شاغل و نیمی خانه‌دار هستند.

جدول ۱. مشخصات جمعیت شناختی افراد شرکت‌کننده در پژوهش

ردیف	سن مادر	تحصیلات	شغل	تعداد	جنسیت	سن فرزند
۱	۲۶	دیپلم	خانه‌دار	۱	دختر	۶
۲	۳۹	کارشناسی ارشد	معلم	۱	پسر	۸
۳	۲۶	دیپلم	فروش آنلاین	۱	دختر	۶
۴	۲۸	فوق دیپلم	کارمند	۱	پسر	۸
۵	۳۴	دیپلم	کسب و کار خانگی	۳	۲ پسر ۱ دختر	۱۲-۹-۳
۶	۳۴	کارشناسی	کسب و کار اینترنتی	۱	پسر	۶
۷	۴۰	دیپلم	خانه‌دار	۲	دختر	۱۱-۶
۸	۳۵	دیپلم	خانه‌دار	۲	پسر	۱۶-۷
۹	۳۶	دیپلم	خانه‌دار	۲	۱ پسر و ۱ دختر	۹-۶
۱۰	۴۴	کارشناسی	کارمند	۲	پسر	۹-۴
۱۱	۲۶	دیپلم	خانه‌دار	۱	پسر	۷
۱۲	۳۰	کارشناسی	نویسنده	۲	۱ پسر و ۱ دختر	۱/۶-۵
۱۳	۳۴	دیپلم	خانه‌دار	۲	۱ دختر و ۱ پسر	۱۰-۴
۱۴	۳۱	کارشناسی	خانه‌دار	۲	۱ پسر و ۱ دختر	۳/۶-۵
۱۵	۴۹	دیپلم	خانه‌دار	۲	۱ دختر و ۱ پسر	۲۰-۱۰
۱۶	۳۸	کارشناسی ارشد	متخصص تغذیه	۱	پسر	۶
۱۷	۴۰	کاردانی	خانه‌دار	۲	دختر	۷-۲
۱۸	۴۰	دیپلم	عکاس	۱	پسر	۷
۱۹	۳۴	کارشناسی	خانه‌دار	۲	دختر	۶-۴/۵
۲۰	۳۴	کارشناسی	خانه‌دار	۱	پسر	۱۰
۲۱	۳۷	کارشناسی ارشد	کار در منزل	۲	۱ پسر و ۱ دختر	۷-۲

پس از به اشباع رسیدن داده‌ها و تحلیل و کدگذاری آن‌ها در پاسخ به سؤال اول از مادران با کودکان دبستانی با این عنوان که در دوران کرونا چه چالش‌هایی را تجربه کردند، ۵ مضمون اصلی و ۱۵ مضمون فرعی به دست آمد. این یافته‌ها در جدول ۲ نمایش داده شده‌اند.

جدول ۲. چالش‌های مادران با فرزندان دبستانی در دوران همه‌گیری کرونا

مضمون اصلی	مضمون فرعی
مشکلات رفتاری کودکان	لجبازی
	پرخاشگری
	بی‌حوصلگی
دغدغه‌های آموزشی کودکان	درگیری و تنش بین هم‌شیرها
	تحمیل بار آموزش بر دوش والدین
	نگرانی از کیفیت پایین آموزش مجازی
	کاهش انگیزه یادگیری در کودکان
برهم خوردن نظم زندگی	برهم خوردن چرخه خواب و بیداری
	اختلال در برنامه‌های تفریحی
	اختلال در رسیدگی به امور خانه
	کاهش تعاملات
مشکلات فردی مادر	نداشتن فرصت کافی برای امور شخصی
	افسردگی و خستگی
دغدغه‌های مرتبط با سلامتی	اضطراب ابتلا به کرونا
	استفاده بیش‌ازحد از لوازم الکترونیکی

مضمون اصلی شماره یک- مشکلات رفتاری در کودکان: مصاحبه با مادران و تحلیل پاسخ‌های آنان نشان داد که بزرگ‌ترین چالشی که مادران در دوران همه‌گیری کرونا با آن مواجه بوده‌اند، مربوط به تغییرات رفتاری است که در فرزندان خردسال آنان ایجاد شده است. این تغییرات عمدتاً به شکل‌های زیر در کودکان بروز پیدا کرده بود:

۱-۱ لجبازی: لجبازی از جمله رفتارهای ناسازگارانه‌ای است که در سنین خاصی در کودکان طبیعی است (برک، ۱۳۹۳) اما بروز آن در کودکان ۶ تا ۱۱ ساله و شدت یافتن این رفتارها و پافشاری کودکان در تثبیت گفتار یا رفتار خود از جمله چالش‌هایی بود که مادران در دوران کرونا با فرزندان دبستانی خود داشتند. که در قالب جمله "لجبازتر شده قبلاً حرف‌گوش کن تر بود" در بیان اکثر مادران قابل شناسایی بود.

۱-۲ پرخاشگری: دومین تغییر رفتاری که مادران از کودکان خود گزارش دادند پرخاشگری بیشتر آنان نسبت به قبل بود که این پرخاشگری به شکل‌های مختلف کلامی یا رفتاری ابراز می‌شد. به عنوان مثال یکی از مادران در ارتباط با دخترش می‌گوید: "اگر نقاشیش بد بشه زود عصبانی میشه و می‌گه من نمی‌تونم و فکر می‌کنه از عهده‌اش برنمیاد و به صورت داد زدن و با حرکات عصبی می‌خواد خودشو تخلیه کنه."

بی‌حوصلگی: بهانه‌گیری، بی‌انرژی بودن و غر زدن همگی رفتارهایی بودند که تحت عنوان بی‌حوصلگی دسته‌بندی شدند که به بهترین شکل در عبارت "حوصله‌ام سر رفته" از زبان کودکان نمایان شد.

۱-۴ درگیری و تنش بین هم‌شیرها: چالش مضاعفی که مادران چند فرزندی با آن مواجه بودند اصطکاک‌هایی بود که به واسطه گذران وقت بیشتر هم‌شیرها با یکدیگر در خانه، بین آن‌ها ایجاد می‌شد و این موضوع فارغ از تفاوت سنی بین خواهرها-برادرها بود. در این رابطه یکی از شرکت‌کنندگان می‌گوید: "چون مدت‌زمان زیادی تو خونه با هم هستن سر یه اسباب‌بازی که تا حالا نگاه هم بهش نمی‌کردن همش دارن دعوا می‌کنن که کدومشون باهاش بازی کنه و منم می‌گم اگه ادامه بدین اون وسیله برا مدتی از وسایلاتون حذف می‌شه."

مضمون اصلی شماره دو- دغدغه‌های آموزشی کودکان: یکی از طلمه‌های بزرگ انتشار ویروس کرونا، تعطیلی مدارس بود. به ویژه برای کودکان دبستانی که نه تنها پایه علمی آنان در این دوران تشکیل می‌شود، بلکه بخش مهمی از فرآیند اجتماعی شدن آنان در مدرسه و در تعامل با سایر هم‌کلاس‌هایشان شکل می‌گیرد (کریمی، ۱۳۹۸). موارد زیر پرتکرارترین دغدغه‌هایی بودند که مادران با فرزندان دبستانی در این دوران به آن‌ها اشاره کردند.

۲-۱ تحمیل بار آموزش بر دوش والدین: با تعطیلی کلاس‌های درس حضوری مسئولیت بزرگی بر دوش والدین قرار گرفت. از یک طرف نظارت بر حضور فرزندان‌شان در کلاس‌های آنلاین و فضای مجازی و از طرف دیگر همکاری با آنان برای انجام تکالیف عملی و ارسال

آن باعث شد تا والدین به‌ویژه مادران زحمت مضاعفی را متحمل شوند. مادری می‌گوید: "کیفیت کلاس‌های آنلاین از کلاسای حضوری پایین‌تر بود و این بارش بر دوش خانواده‌ها بود، با اینکه کادر مدرسه و معلم‌ها هم تحت فشار بودن ولی خانواده‌ها فشار بیشتری روشن بود."

از طرفی بسیاری از مادران در این دوران تلاش می‌کردند تا با استفاده از روش‌های مختلف مانند دیدن فیلم‌های آموزشی این کمبودها را جبران کنند که این موضوع نیز وقت و انرژی زیادی از آنان می‌گرفت. یکی دیگر از مادران می‌گوید: "از لحاظ تحصیل اون تمرکزی که معلم توی کلاس روی بچه داره وقتی توی خونه نیست بر دوش والدینه. در مورد تکالیف کودک خودم باهاش در ارتباط بودم یک جاهایی می‌گفت خسته شدم متوجه نمی‌شم، من سعی می‌کردم خودم بشینم باهاش فیلمای آموزشی ببینم که حوصله‌اش بکشه ببینه یا اینکه یک سری درس‌ها را باباش باهاش کار کرد مثل یک معلم خصوصی."

۲-۲ نگرانی از کیفیت پایین آموزش مجازی: از آنجائی که تعطیلی مدارس به صورت ناگهانی صورت گرفت و مدارس را مجبور کرد تا بدون داشتن زیرساخت‌های لازم اقدام به برگزاری کلاس‌های آنلاین کنند، این آموزش‌ها از کیفیت لازم برخوردار نبودند. از طرفی بسیاری از معلمین آشنایی و آمادگی کافی برای برگزاری کلاس‌ها در فضای اینترنتی نداشتند و همین امر موجب ناهماهنگی‌ها و بی‌نظمی‌هایی در تدریس و برگزاری کلاس‌ها شد. مسائل مربوط به سرعت اینترنتی و قطعی‌های آن نیز به این مشکلات می‌افزاید. یکی از شرکت‌کنندگان نگرانی خود را از این موضوع این‌گونه بیان می‌کند: "با اینکه من غیرحضوریت ثبت نامش کردم و خودم هم بهش آموزش رو می‌دادم ولی باز هم اونجوری که باید بشه اصلاً نشد و یک چیز طبیعی هست. بچه‌ای که تصوری از کلاس درس و معلم و این چیزا نداره هیچ‌وقت اون اتفاقا براش نمی‌افته. من بیشتر ترسم اینه که نکنه موقع مدرسه رفتن زده بشن و اون شوق رو نداشته باشن."

۳-۲ کاهش انگیزه یادگیری در کودکان: مجازی شدن یادگیری و آموزش از راه دور باعث شد تا معلمین نتوانند نظارت کافی به روی دانش‌آموزان داشته باشند و همین امر به کاهش انگیزه یادگیری در کودکان انجامید. مادران در مصاحبه‌های خود با جملاتی این‌چنینی از این دغدغه سخن می‌گفتند: "مجازی شدن کلاس شوق بچه رو خیلی کم کرد چون کلاسای آنلاین را اصلاً جدی نمی‌گرفت با این پیش‌فرض که حالا مدارس باز میشن."

مضمون اصلی شماره سه- برهم خوردن نظم زندگی: تعطیلی مدارس و دورکاری مشاغل دو پدیده مهمی بودند که باعث شدند بسیاری از خانواده‌ها روند عادی زندگی خود را از دست بدهند و تغییراتی را در سبک زندگی‌شان ایجاد کنند. مهم‌ترین این تغییرات در قالب موارد زیر بیان شد:

۳-۱ برهم خوردن چرخه خواب و بیداری: از آنجائی که احتیاج نبود تا بچه‌ها برای رفتن به مدرسه صبح زود از خواب بیدار شوند، ساعت خواب شبانه آنان رفته‌رفته از نظم همیشگی خارج شد. تخلیه نشدن انرژی کودکان به دلیل نداشتن فعالیت فیزیکی کافی یکی دیگر از مواردی بود که به این اختلال دامن می‌زد. نمونه‌ای از اظهارات مادران در این زمینه به این صورت بود: "ساعت خوابش به شدت تغییر کرده با اینکه ما خیلی تلاش داشتیم که نظمشو داشته باشه. چون خودمونم قبلاً ۶:۳۰ صبح بیدار می‌شدیم و الان مجبور نیستیم اون ساعت بیدار بشیم خب شب دیرتر می‌خوابیم و بچه هم شب دیرتر می‌خوابه. الان توی روز می‌خوابه و نصف شب بیداره و خوابش کیفیت قبل را نداره."

۳-۲ اختلال در برنامه‌های تفریحی: بخشی از برنامه‌های تفریحی که به واسطه کرونا در آن‌ها اختلال ایجاد شد مربوط به سفر و فعالیت‌های تفریحی خانوادگی بیرون از خانه بود. مادری می‌گوید: "چون قبل از کرونا همسرم خیلی بچه‌ها را پارک ارم می‌برد، دخترم همش اصرار می‌کنه که باید بریم ولی خب با این شرایط نمی‌شه."

بخش دیگر مربوط به تعطیلی کلاس‌های ورزشی و هنری فوق‌برنامه بود که چالش بزرگی برای مادران ایجاد کرده است. یکی از شرکت‌کنندگان می‌گوید: "پسر من یک بچه خیلی پر جنب و جوشه، تقریباً یک ماه قبل از شروع کرونا من با یک مربی ورزش هماهنگ کرده بودم که بره باشگاه و انرژی‌ش تخلیه بشه ولی به خاطر این شرایط اصلاً نشد که بره. شاید اگر می‌رفت استعدادش کشف می‌شد و به سمت یک رشته ورزشی سوق پیدا می‌کرد."

۳-۳ اختلال در رسیدگی به امور خانه: مادران از این نظر که با حضور دائمی همسر و فرزندان در خانه در این دوران بار وظایف خانه‌داری‌شان سنگین‌تر شده، فشار زیادی را متحمل می‌شوند و این افزایش بار با رسیدگی به امور تحصیلی فرزندان تداخل ایجاد کرده و منجر به بی‌نظمی در رسیدگی به امور خانه می‌شود. یکی از مادران می‌گوید: "موقعی که بچه بزرگم کاردستی و آزمایش داشت بچه

کوچیکم بهونه گیری می کرد که کنارش باشم و فرصت برای کارای خونه کم بود و بیشتر شبها کارها را انجام می دادم مخصوصاً اوایل خیلی سخت بود."

مادر دیگری می گوید: "به کارای خونه نصفه می رسم چون بچه همش ازم می خواد که بشینم باهاش بازی کنم."
 ۳-۴ کاهش تعاملات: کاهش تعاملات چه در بین خانواده ها و چه در رابطه با دوستان مشکلات بسیاری را برای خانواده ها به خصوص آن هایی که عادت به رفت و آمدهای خانوادگی داشتند، به وجود آورد. یکی از شرکت کنندگان در این رابطه می گوید: "تو این مدت ارتباطش با اقوامون و دوستای خانوادگیمون که بچه هامون باهم بازی می کردن، خیلی کم شد و دیربه دیر همدیگه را می دیدند. حتی یک مدت با تماس تصویری با دوستاش صحبت می کرد ولی خب خیلی کوتاه بود و خودشونم خسته شدن و فراموش کردن."
 مضمون اصلی شماره چهار- مشکلات فردی مادر: در کنار چالش هایی که مادران با فرزندان خود داشتند، تغییراتی که به واسطه کرونا در سبک زندگی فردی آنان ایجاد شده منجر به دغدغه های زیر شده است:

۴-۱ نداشتن فرصت کافی برای امور شخصی: رسیدگی به امور تحصیلی فرزندان و افزایش مسئولیت آن ها منجر شده است تا مادران فرصت کافی برای رسیدگی به امور شخصی و گذران وقت به شکل مطلوب خود را نداشته باشند. آنان عبارات زیر را در این مورد بیان داشتند:

"وقتی کلاس آنلاین بود، دیگه مثل مدرسه حضوری نبود که من بتونم یک تایمی داشته باشم که دو ساعت از خونه برم بیرون یا به کارای دیگه برسم."

۴-۲ افسردگی و خستگی: تمام مشکلاتی که مادران در این دوران با فرزندان خود داشتند منجر به حس خستگی و فرسودگی در آنان شده بود. نمونه ای از آن به این شکل بود:

"یک زمانی حس می کردم چقدر کار هست چرا تمومی نداره چرا رابطه با بچه ها بهبود پیدا نمی کنه. احساس خستگی و نیاز به استراحت بیشتر و تغییر مکان و آب و هوا و زود عصبی شدن همه ی اینها باعث شد حس کنم احساس خوشایندی ندارم از موقعیتی که دارم یا نقش مادری ای که دارم."

مضمون اصلی شماره پنج- دغدغه های مرتبط با سلامتی: مادران همواره نگران سلامت کودکانشان هستند و در این مورد نیز نبود اطلاعات دقیق در مورد بیماری و شرایط انتقال و مبهم بودن شرایط باعث نگرانی بیشتر والدین شده است.

۵-۱ اضطراب ابتلا به کرونا: این اضطراب به دو صورت در صحبت های مادران نمود پیدا می کرد یکی اضطراب و رفتارهای وسواس گونه مادران از ابتلای فرزندانشان به کرونا مانند: "در مورد بیماری گرفتن بچه خیلی نگران بودم مثلاً وقتی بیرون می رفتم و یک چیزی از دستش می افتاد، حرص می خوردم و خود بچه هم اذیت می شد."

دیگری به شکل اضطرابی که به فرزندان منتقل شده بود و کودکان نیز از این موضوع نگران بودند. مانند: "مداوم از من در مورد کرونا سؤال می کرد. کی مریضی میره؟ تا کی باید ماسک بزنیم؟ و حتی به من تذکر می داد که ماسک بزن."

۵-۲ استفاده بیش از حد از لوازم الکترونیکی: شرایط قرنطینه و بیرون نرفتن از خانه و کاهش تعاملات با اقوام و دوستان از یک طرف و برگزاری کلاس ها به شکل آنلاین از طرف دیگر باعث شدند تا بچه ها زمان بیشتری را صرف استفاده از لوازم الکترونیکی همچون لپ تاپ، تبلت، گوشی و کنسول های بازی یا دیدن برنامه های تلویزیونی کنند. به عنوان مثال یکی از مادران می گوید: "وابستگی بچه ها به اینترنت زیادتر شده. از اونجائیکه برنامه های درسی هم بیشتر توی گوشی ها بود، دیگه نمی شد گوشی را از بچه ها گرفت. قبلاً می شد برای استفاده از گوشی و تلویزیون محدودیت گذاشت اما الان نه."

در فاز دوم تحقیق، راجع به راهبردهای مادران در مواجهه با این چالش ها نیز سؤال شد. با این سؤال که راهبرد مورد استفاده شما در مواجهه با این موضوع چه بود؟

از تحلیل پاسخ های آنان ۳ مضمون اصلی و ۱۰ مضمون فرعی استخراج شد که در جدول ۳ نمایش داده شده است:

جدول ۳. راهبردهای مادران با فرزندان دبستانی در مواجهه با چالش‌های آنان دوران همه‌گیری کرونا

مضمون اصلی	مضمون فرعی
ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان	افزایش مدت‌زمان بازی با کودک و ابداع بازی‌های جدید خرید اشیای موردعلاقه کودک شرکت دادن کودک در امور خانه‌داری حضور ایمن در فضای باز
به‌کارگیری راهکارهایی در مواجهه با چالش‌های رفتاری و تحصیلی کودک	بالا بردن قدرت پذیرش و تحمل بالا بردن دانش در حوزه فرزند پروری به‌کارگیری سیستم پاداش و تنبیه مشارکت بیشتر در امور تحصیلی کودکان
همیاری دیگران با مادر در زمینه فرزند پروری	مشارکت دادن پدر کمک گرفتن از والدین

مضمون اصلی شماره یک- ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان: اولین راهبردی که مادران دارای کودکان پیش‌دبستانی و دبستانی در واکنش به مشکلات رفتاری کودکان در پیش گرفتند، ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان بود که عمدتاً به اشکال زیر انجام پذیرفته بود:

۱-۱ افزایش مدت‌زمان بازی با کودک و ابداع بازی‌های جدید: بسیاری از مادران خصوصاً در مواجهه با بی‌حوصلگی و پرخاشگری و لجبازی کودک به افزایش میزان زمان انجام بازی‌های معمول قبل از کرونا و ابداع و طراحی بازی‌های جدید پرداختند. مثلاً مادری می‌گوید: در این دوران، من و باباش شروع کردیم به عروسک‌گردانی و بچه خیلی علاقه نشون می‌داد و سرگرم می‌شد.

۱-۲ خرید اشیای موردعلاقه کودک: در این دوران مادران برای کاهش بهانه‌گیری کودکان و بهبود روحیه آنان، به خرید وسیله موردعلاقه آنان اقدام کردند، جمله "هزینه زیادی کردیم و یک اسکیت برد برای او تهیه کردیم که بعد از ظهرها در پارکینگ با آن بازی می‌کند" یک نمونه از این اظهارات بود.

۱-۳ شرکت دادن کودک در امور خانه‌داری: بعضی از مادران برای رسیدگی به کارهای روزمره منزل و درعین‌حال، سرگرم کردن کودک، از شیوه مشارکتی برای انجام کارها استفاده می‌کردند، جمله "می‌گذارم دو تیکه ظرف بشوره پای ظرف‌شویی" مصداق بارز این راهبرد بود.

۱-۴ حضور ایمن در فضای باز: تعداد قابل‌توجهی از مادران نسبت به شرایط قرنطینه نگران بودند زیرا که معتقدند بازی و تفریح کودکان در فضای باز تأثیر مستقیمی بر شادابی و کسب شایستگی‌های اجتماعی آنها دارد. در نتیجه سعی در ایجاد رفت‌وآمدهای ایمن به پارک و خیابان و ... داشتند. مثلاً مادری می‌گوید: با بچه‌ها می‌رویم پارک اما برخلاف گذشته، به‌جای استفاده از تاپ و سرسره توجه‌شونو به سمت گیاهان و حیوانات می‌برم و روی عناصر طبیعت تأکید بیشتری می‌کنم.

مضمون اصلی شماره دو- به‌کارگیری راهکارهایی در مواجهه با چالش‌های تحصیلی و رفتاری کودکان- بسیاری از مادران در مواجهه با چالش‌های تحصیلی و رفتاری فرزندان، به انجام یکسری اقدامات پرداختند، که عمدتاً در قالب راهکارهای زیر قابل بررسی بود:

۲-۱ افزایش حس پذیرش و صبر و تحمل: مادران نسبت به قبل و با درک شرایط دشواری که کودکان در زندگی روزمره خود داشتند، بیش از حد معمول به افزایش پذیرش و صبر و حوصله خود در قبال رفتارهای منفی کودکان پرداختند، مثلاً مادری گزارش داد: سعی کردم موقع بهانه‌گیری‌اش بیشتر باهاش راه بیام و درکش کنم چون اونها هم واقعاً دارن از این وضعیت عذاب می‌کشن.

۲-۲ افزایش دانش در حوزه فرزند پروری: با توجه به تغییرات رفتاری کودکان در این برهه زمانی همچون افزایش میزان لجبازی و پرخاشگری، مادران به افزایش دانش خود در حیطه فرزند پروری ترغیب شدند؛ به همین دلیل تعداد قابل‌توجهی از مادران به مطالعه

مطالب روانشناسی و کمک از مشاور در زمینه‌های مدنظر پرداختند، به عنوان نمونه، یکی از مادران بیان می‌کند: در این دوران، خیلی چیزها تو اینستاگرام و پیج‌های آموزشی دیدم که فهمیدم در این چند سالی که فرزند دار شدم چقدر اشتباه کردم مخصوصاً سر غذا خوردنش که رفتارم و حساسیتام باعث شده بود بد غذا تر بشه و الان فهمیدم چه جوری باید به غذا خوردن علاقه‌مندش کنم.

۲-۳ ارائه پاداش به کودک و برقراری جریمه و محدودیت- یکی از واکنش‌هایی که مادران در مقابل افزایش همکاری کودکان مثلاً در زمینه انجام تکالیف درسی داشتند؛ ارائه پاداش بود، همچنین تعدادی از آنها در قبال تغییرات رفتاری منفی و معنادار همچون افزایش تعداد دفعات و مدت‌زمان درگیری و کشمکش با همسیرها از اجرای محدودیت‌هایی برای کودکان صحبت کردند، که در دو عبارت ذیل، اجرای تکنیک پاداش و ارائه جریمه را به بهترین شکل مشاهده می‌کنیم:

"اگه امروز پای درسات بشینی، بعدازظهر با دوچرخه میریم خونه مامان جون"

"وقتی دو تا خواهر بیش از اندازه با هم درگیر می‌شدن از چیزای موردعلاقه مثل تلویزیون و کارتون محروم می‌شدن"

۲-۴ مشارکت بیشتر در امر تحصیل: یکی از نگرانی‌های مادران مخصوصاً در دوره پیش‌دبستانی عدم ثبت‌نام کودکان در کلاس‌های آنلاین بود و همان‌طور که در قسمت چالش بیان شد، مادرانی که دارای کودکان مقطع اول تا ششم دبستان بودند، نگرانی خود را از کیفیت تحصیل کودک در خانه به کرات گزارش دادند، به عنوان مثال یکی از شرکت‌کنندگان بیان می‌کند: "خانومشون خیلی ازشون کار می‌کشید، تحقیق و نقاشی و برای هر درس کنفرانس و ... و من همیشه تو این مسیر کنارش بودم"

مضمون اصلی شماره سه: همیاری دیگران با مادر در زمینه فرزند پروری: با توجه به حضور دائمی کودکان در خانه و از طرفی نیاز به انجام امور شخصی و کارهای داخل و خارج از منزل، بسیاری از مادران از افراد مورد اطمینان و نزدیک کمک گرفتند. اکثر این کمک‌ها از جانب گروه‌های زیر انجام پذیرفته شده بود:

۳-۱ مشارکت دادن پدر: با توجه به اینکه بسیاری از مشاغل در دوران کرونا دستخوش تغییر شد، بسیاری از پدران مدت‌زمان بیشتری را در منزل بودند و یا به سبب کمک بیشتر به همسر خود، مدت‌زمان بیشتری را با کودک خود می‌گذراندند، آنان عبارات زیر را بیان داشتند:

"از باباش می‌خواستم وقتی سرش خلوته، بچه رو بیشتر ببرتش سرکار که منم وقت بیشتری برا رسیدگی به کارام داشته باشم"

۳-۲ کمک گرفتن از والدین: تعدادی از مادران برای تغییر محیط و کاهش خستگی خود و رسیدگی به کارها خصوصاً کارهای مربوط به خارج از منزل از افراد نزدیک خود کمک گرفتند، به عنوان نمونه آنها اظهار کردند:

"خونه مادرم تنها جایی هست که با خیال راحت بچه رو می‌برم تا با هم بازی کنن و منم یه نفس راحت بکشم"

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش بررسی چالش‌ها و راهبردهای مادران دارای فرزند پیش‌دبستانی و دبستانی در دوران همه‌گیری کرونا بود که بنا بر تجربه زیسته مادران و با روش پدیدار شناختی انجام شد. پس از مطالعه مکرر و کدگذاری مصاحبه‌ها در محور اول به بررسی چالش‌های مادران در بحران کرونا پرداخته شد و ۱۵ مضمون فرعی در ۵ مضمون اصلی مشکلات رفتاری کودکان، دغدغه‌های آموزشی کودکان، برهم خوردن نظم زندگی، مشکلات فردی مادر و دغدغه‌های مرتبط با سلامتی طبقه‌بندی شد. بخش عمده‌ای از این چالش‌ها مربوط به تغییرات رفتاری کودکان همچون لجبازی و پرخاشگری و بی‌حوصلگی و بخشی هم مربوط به چالش‌های مرتبط با تغییرات خلق‌وخو و تغییرات رفتاری مادران همچون افسردگی و خستگی و اضطراب مبتلا به کرونا بود. در همین راستا نتایج پژوهش نصیر زاده و همکاران (۱۳۹۹) پیرامون بررسی وضعیت استرس، اضطراب، افسردگی و تاب‌آوری ناشی از شیوع بیماری کرونا نشان داد که بیش از ۵۰٪ از اعضای خانوارهای مورد بررسی سطحی از استرس، افسردگی و اضطراب را تجربه کرده‌اند. در پژوهشی که لی^۱ و همکاران (۲۰۲۰) با هدف بررسی سلامت روانی افراد در دوران کرونا انجام دادند، نتایج نشان داد که احساسات منفی مثل اضطراب، افسردگی و خشم افزایش یافته، در حالی که نمرات احساسات مثبت مثل رضایت از زندگی کاهش یافته است.

علاوه بر این، هر کدام از این چالش‌ها می‌توانستند بر ایجاد و یا تشدید سایر چالش‌ها اثرگذار باشند. به عنوان مثال، شرایط قرنطینه بر تغییر منفی خلق‌وخوی کودک اثر گذاشته و متقابلاً باعث افزایش مشکلات روان‌شناختی مادر همچون افسردگی و عصبی بودن و ایجاد

حس غیرقابل کنترل بودن اوضاع شده است که با یافته‌های تحقیق روبین و وسلی^۱ (۲۰۲۰) مبنی بر اثرات منفی قرنطینه همچون حس از دست دادن کنترل و احساس به دام افتادن همسو می‌باشد همچنین، این نتایج با نتایج تحقیق سان^۲ و همکاران (۲۰۲۲) مبنی بر استرس والدین و مشکلات رفتاری کودکان در دوران کرونا هم‌راستا بود. در ایران، نتایج پژوهش مظلوم زاده و همکاران (۱۳۹۹) نشان داد که اضطراب کرونا و دشواری تنظیم هیجان اثر مستقیم و معناداری بر اضطراب سلامتی دارند و دشواری تنظیم هیجان نقش میانجی در بین اضطراب کرونا و اضطراب سلامتی را دارا می‌باشد. همچنین، یافته‌های پژوهش شیرزادی و همکاران (۱۳۹۹) نشان داد که علائم جسمانی، روانی و نمره کل اضطراب کرونا در مادران رابطه منفی معنی‌داری با تعامل مثبت والد - کودک دارد. در توضیح این مطلب، لازم به ذکر است که افزایش علائم جسمانی، روانی و نمره کل اضطراب کرونا در مادران باعث کاهش رابطه مثبت بین مادر و کودک می‌شود و همچنین علائم جسمانی، روانی و نمره کل اضطراب کرونا در مادران با پرخاشگری کودکان رابطه مثبت معنی‌داری دارد.

علاوه بر این، استرس‌هایی والدین در دوران همه‌گیری کرونا تحت تأثیر عوامل متعدد از جمله نگرانی‌های مرتبط با سلامتی و مسائل شغلی تجربه می‌کنند، در کنار تبعات روان‌شناختی برای این افراد، به تشدید مشکلات درونی سازی شده و برونی سازی شده کودکان منجر می‌گردد. در این زمینه مطالعات نشان از این دارد که تداخل مسائل اجتماعی با زندگی والدین می‌تواند پیامدهای روان‌شناختی از جمله اضطراب و استرس را برای والدین به همراه داشته باشد و این امر به نوبه خود با مشکلات رفتاری بیشتر در کودکان همراه خواهد بود (پرایم^۳ و همکاران، ۲۰۲۰).

از سوی دیگر، بسیاری از مادران از کاهش رفت‌وآمدها به مراکز تفریحی ناخشنود بودند و به اثرات منفی این معضل بر سلامت روان خود و فرزندان‌شان اشاره نمودند. در این زمینه، نتایج پژوهش محمدی نیکو و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد بین اوقات فراغت با شادمانی رابطه مثبت و مستقیم وجود دارد؛ به این معنا که با افزایش میزان اوقات فراغت، میزان شادمانی نیز افزایش می‌یابد که با یافته‌های پژوهش فوق هم‌راستا است. همچنین نتایج تحقیق موره^۴ و همکاران (۲۰۲۰)، نشان داد محدودیت‌های ناشی از همه‌گیری کرونا فعالیت‌های جسمانی و بازی‌های حرکتی کودکان را کاهش داده است.

به‌طور کلی، گذراندن اوقات در خارج از خانه با مزایایی از قبیل فعالیت بدنی بیشتر، یکجانشینی کمتر، بهبود خواب، سلامت روان بالاتر و عملکرد بهتر سیستم ایمنی مرتبط است (ترمبلی^۵، ۲۰۱۵؛ هرینگتون و بروسوتی^۶، ۲۰۱۵). لذا، به نظر می‌رسد بازی و تحرک در داخل خانه جایگزین کاملی برای بازی و فعالیت‌های خارج از خانه در فضای باز نیست چراکه در این حالت میزان خالص فعالیت مبتنی بر بازی و تحرک جسمانی کمتر خواهد بود.

بخش دیگری از دغدغه‌های مادران مربوط به مسائل تحصیلی فرزندان از جمله فشار بیش‌ازپیش بار آموزشی بر خانواده و نگرانی از میزان کیفیت آموزش مجازی و کاهش انگیزه دانش‌آموز به خاطر نوع آموزش و بر هم خوردن نظم و انضباط تحصیلی مخصوصاً به لحاظ برنامه‌ریزی مطالعه بود. همچنین، عدم ارتباط با هم‌کلاسی‌ها باعث کاهش شدید تعاملات اجتماعی شده که خود می‌تواند مضراتی داشته باشد. این یافته‌ها هم‌راستا با نتایج مطالعات وایتلی، بیچامپ و برون^۷ (۲۰۲۱) و همسرستین^۸ (۲۰۲۱) بود که نشان دادند بسیاری از کودکان و نوجوانان در طول همه‌گیری، عدم مشارکت تحصیلی، افت تحصیلی و کاهش نمرات را تجربه نموده‌اند و این تأثیر برای دانش‌آموزان آسیب‌پذیر به مراتب بیشتر بود.

در این زمینه، فلمینگ و یانگر^۹ (۲۰۱۲) معتقدند، برخورداری از یک محیط مثبت در کلاس برای شکل‌گیری مهارت‌های ارتباطی و به حداقل رساندن مشکلات رفتاری ضروری است. از طرفی کلاس درس فرصت‌هایی را برای مقایسه توانایی‌ها و مهارت‌های دانش‌آموزان به دست می‌دهد و این ارتباطات در چگونگی آمادگی عاطفی دانش‌آموزان تأثیر بسیار دارد. معلم نیز با مشاهده‌ی این موارد متوجه تغییرات

1 Rubin & Wessely

2 Sun

3 Prime

4 Moore

5 Tremblay

6 Herrington, S., & Brussoni

7 Whitley, Beauchamp, & Brown

8 Hammerstein

9 Fleming & Younger

رفتاری دانش آموزان در کلاس درس می شود و سپس در صدد رفع آن مشکل برمی آید و تلاش برای رفع آن می تواند در تأمین تعادل عاطفی و رفتاری دانش آموزان و در نتیجه افزایش میزان یادگیری اثربخش باشد (آلتونی و همکاران، ۱۳۹۵).

یکی دیگر از چالش های اساسی مادران افزایش چشمگیر میزان استفاده از تلفن همراه، تبلت و تلویزیون توسط کودکانشان بود؛ به خصوص که در اوایل دوران کرونا و کاهش حداکثری برنامه های تفریحی خارج از منزل، استفاده بیشتر از تکنولوژی به منظور تماشای کارتون و بازی به یکی از اصلی ترین سرگرمی کودکان مبدل گشته بود. از سوی دیگر با توجه به مجازی بودن کلاس ها و نیاز به پیگیری های درسی و همچنین نیاز به تعاملات اجتماعی با دوستان و هم کلاسی ها مدت زمان استفاده از وسایل تکنولوژیکی افزایش یافته بود و این مسئله را به یک نگرانی جدی و گاهی هم غیرقابل کنترل برای مادران تبدیل کرده بود. در این زمینه، شواهد و تحقیقات متعددی نشان می دهد که بین استفاده بی رویه از تلفن همراه و بازدهی خواب و فعالیت های جسمانی و چاقی ارتباط وجود دارد (دمف^۱ و همکاران، ۲۰۱۹). همچنین، یافته های پژوهش شیخ ابو مسعودی و همکاران (۱۳۹۴) نشان داد که استفاده از تبلت منجر به افزایش پرخاشگری، افسردگی و انزوا و کاهش میزان تمرکز در کودکان شده است.

نتایج فاز دوم تحقیق نشان داد مادران در مقابل چنین چالش هایی که حاصل از این بحران است، راهبردهایی را اتخاذ نمودند تا بهتر بتوانند به مدیریت و کنترل شرایط پیش آمده بپردازند. این راهبردها در ۱۰ مضمون فرعی و ۳ مضمون اصلی ایجاد سرگرمی و تفریح برای کودکان، به کارگیری راهکارهایی در مواجهه با چالش های تحصیلی و رفتاری کودکان و همیاری دیگران با مادر در زمینه فرزند پروری طبقه بندی شد.

با توجه به رده سنی که کودکان در آن قرار داشتند، مادران نیاز مبرم آنان به بازی و فعالیت جسمانی را گزارش دادند. همچنین بر تأثیر فقدان این گونه فعالیت ها بر خلق و خوی کودک تأکید داشتند. در این زمینه، شیروانی و همکاران (۱۳۹۹) معتقدند نداشتن فعالیت ورزشی و زمان زیاد استراحت در خانه بر ابعاد جسمی و روحی افراد اثر منفی خواهد گذاشت. افزایش وزن، کاهش سطح آمادگی بدن، ناهنجاری های اسکلتی عضلانی، افسردگی و سردرگمی همگی از نتایج بالقوه قرنطینه هستند. در نتیجه، یکی از عمده ترین واکنش و راهکارهای مادران خصوصاً در زمان بدخلقی و بی حوصلگی کودکان ایجاد تفریح و سرگرمی از طریق بازی و ورزش در منزل و یا در محیط بیرون از خانه به شکل کنترل شده بود که با یافته های پژوهش مرشد و همکاران (۱۳۹۴) مبنی بر اثربخشی بازی بر علائم لجبازی-نافرمانی کودکان هم راستا است. در تحقیقی که کو و لی^۲ (۲۰۱۵) انجام دادند، یافته ها نشان داد که فعالیت جسمانی مبتنی بر تفریح بر خوش بینی و تعدیل و تنظیم زندگی تحصیلی دانش آموزان ابتدایی مؤثر است.

همچنین تعطیلی مدارس و حضور تمام وقت کودکان در منزل علاوه بر مشارکت حداکثری مادران در امور تحصیلی سبب شد تا رسیدگی به امور شغلی، شخصی و امور منزل با دشواری بیشتری همراه شود. از همین رو، مادران از افراد نزدیک خود همچون همسر و مادر بزرگ و پدر بزرگ ها کمک بیشتری گرفتند. گذران زمان بیشتر پدر با کودک دارای جنبه های مثبتی بوده و تعامل بیشتر کودک با پدر سبب رضایتمندی مادران شده است. تحقیقات نشان می دهد که تعامل پدر با فرزندان تأثیر مثبت و معناداری بر مهارت های شناختی کودکان دارد (روله^۳ و همکاران، ۲۰۱۹).

دسته دیگری از راهبردهایی که مادران در قبال فرزندان خود داشتند، مربوط به تغییرات رفتاری همچون پذیرش و صبر و تحمل در مقابل پرخاشگری و لجبازی و بهانه گیری کودکان بود. بسیاری از مادران معتقدند که کودکان نیز شرایط جدید و سختی را تجربه می کنند و لازم است که بیشتر درک و حمایت شوند و از طرف دیگر معتقد بودند، استفاده از تکنیک های جبری سبب افزایش دامنه پرخاشگری و لجبازی کودک می شود. هم راستا با این موضوع، در پژوهشی که صادق زاده و همکاران (۱۳۹۸) انجام دادند، یافته ها حاکی از آن بود که در نتیجه صبر مادر، استرس والدگری کاهش می یابد و از این طریق، رفتارهای پرخاشگرانه در کودک به شکل مطلوب تری مدیریت می شود. با توجه به شرایط جدید و غیرقابل پیش بینی که در این دوران اتفاق افتاد، تعداد قابل توجهی از مادران در مصاحبه های خود به راهکار مطالعه و تماشای برنامه های فرزند پروری و مراجعه به مشاور اشاره کردند و از این طریق به اصلاح و تعدیل رفتار خود و بهبود ارتباط با فرزند پرداختند. این نتایج با یافته های پژوهش بهمنی و همکاران (۱۳۹۹) همسو می باشد. همچنین، نتایج پژوهش شکوهی یکتا و همکاران

1 Domoff

2 Koo & Lee

3 Rollé

(۱۳۹۵) نشان داد که آموزش برنامه تربیت کودک اندیشمند اثر مثبتی در بهبود خشم و رابطه مادران با فرزندان داشته است. یافته‌های تحقیق آجیلچی و همکاران (۲۰۱۱) بیانگر آن است که فراگیری مهارت‌های والدگری می‌تواند سبب کاهش استرس مادران شود. در مجموع باید گفت، با توجه به ظهور ناگهانی بحران کرونا و تغییرات شدید حاصل از آن بسیاری از افراد با چالش‌های گوناگونی مواجه شده‌اند که سبب ایجاد تغییرات مثبت و منفی بسیاری بر افراد شده است. مادران نیز برحسب مؤلفه‌هایی از جمله میزان آمادگی در مواجهه با شرایط جدید، سبک زندگی و سبک شخصیتی و رفتاری خود و فرزندان از این دوران تأثیر پذیرفته‌اند. گزارش‌ها حاکی از آن است که در ابتدای همه‌گیری کرونا و محدودیت‌های حداکثری قرنطینه میزان استرس، اندوه و تغییرات رفتاری منفی بیشتر بوده اما با گذر زمان و افزایش اطلاعات نسبت به این بیماری و کسب آمادگی و طرح‌ریزی برای مواجهه با چالش‌ها میزان تأثیرپذیری منفی از این دوران کمتر شده است و سبک زندگی مادران و کودکان علیرغم اجرای برخی محدودیت‌ها از جمله رعایت پروتکل‌های بهداشتی تا حدودی به سبک زندگی پیش از کرونا نزدیک شده است. هرچند که بعضی از تغییرات رفتاری مخصوصاً در مواجهه با ابتلا یا مرگ یکی از بستگان به دلیل کرونا اثرات ماندگارتری داشته و همچنان نیز تفاوت بسیاری میان سبک زندگی عادی و کرونایی مادران مشاهده می‌شود.

در باب محدودیت‌های تحقیق، باید گفت با توجه به شیوع بیماری و شرایط قرنطینه امکان انجام مصاحبه به شکل حضوری و رودررو وجود نداشت و در تعداد محدودی از مصاحبه‌ها به دلیل مشغله ناگهانی مادر، روند گفتگوی مستمر قطع و ادامه مصاحبه به ساعات بعد موکول می‌شد. محدودیت دیگر فرآیند جلب اعتماد تعدادی از مادران برای بیان احساسات و رفتارهای منفی خود و کودکانشان بود. علی‌رغم محدودیت‌های فوق، لازم به ذکر است این مطالعه بر اثرات گوناگون همه‌گیری و قرنطینه بر مادران و کودکان آنها تأکید داشته و بینش‌های ارزشمندی را در درک تفاوت‌های رفتارهای کودک در خانه در طول دوره تعطیلی ارائه می‌نماید. نتایج این تحقیق اهمیت سلامت روان مادران و مهارت‌های گوناگون آنان در امر فرزند پروری و همچنین نقش پررنگ حمایت موجود در این زمینه از سوی همسر، خانواده اصلی و نهادهای زیربنا را برجسته می‌نماید. بر اساس یافته‌های این تحقیق، توصیه می‌شود والدین و به ویژه مادران، مهارت‌های والدگری را در خود و همچنین مهارت‌های عاطفی و اجتماعی را در کودکان ارتقا دهند تا از این طریق، احتمال بروز مشکلات رفتاری را کاهش داده و آنان را برای موقعیت‌های مشابه در آینده آماده سازند. علاوه بر این، بهره‌گیری از راهبردهای مناسب در جهت ارتقاء تاب‌آوری، خودتنظیمی، استقلال و مهارت‌های سازماندهی در کودکان نیز می‌توانند به آنها و مادران در مواجهه با محدودیت‌های دوران همه‌گیری و تعطیلی مدارس کمک نماید.

در پایان، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های کیفی آتی، تجارب زیسته طیف‌های دیگر جامعه همچون دانش آموزان، کارمندان و سالمندان نیز در دوران کرونا بررسی شود. همچنین، در بخش کمی، توصیه می‌گردد پژوهش‌هایی به منظور بررسی میزان ارتباط بین شاخص‌های روانی همچون میزان خوش‌بینی، تاب‌آوری، اضطراب و سبک‌های اسناد با میزان تأثیرپذیری افراد از کرونا و قرنطینه انجام شود. در کنار این امر، ارائه حمایت‌ها و آموزش‌های لازم به خانواده‌ها در دوران قرنطینه و همه‌گیری کرونا به بهبود وضعیت این اقشار در ابعاد مختلف کمک می‌کند. علاوه بر این، فراهم نمودن خدمات روان‌شناختی به خانواده‌ها در این دوران، گامی در جهت حفظ و ارتقاء سلامت روان جامعه خواهد بود. در نهایت، در نظر گرفتن برنامه‌های تفریحی و تعاملی جایگزین برای کودکان و جوانان در این دوران، آنان را به سوی کشف ارزش‌های شخصی، استعدادها و تجربه‌های مفید رهنمون می‌سازد.

منابع

- آجیلچی، ب، برجعلی، ا، جان بزرگی، م (۱۳۹۰). اثربخشی آموزش مهارت‌های فرزندپروری در کاهش تنیدگی مادران، *مطالعات روانشناسی بالینی*، ۱(۴)، ۱-۱۷.
- التونی، د؛ حیدری، ن؛ صانعی، ک و محمدی، م (۱۳۹۵). بررسی تأثیر دوستان و همسالان در رفتارهای کلاسی دانش آموزان ابتدایی. *دومین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران*، تهران-ایران.
- ابراهیمی، م (۱۳۹۹). *سنخ شناسی مواجهه خانواده ایرانی با بحران کرونا، بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۱(۱)، ۲۲۵-۲۴۹.
- برک، ل (۱۳۹۳). *روان شناسی رشد (از لقاح تا کودکی)*، جلد اول، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران: نشر ارسباران.
- بهمنی، ف؛ زندعنبران، م؛ روشن، ا و امانی، ف (۱۳۹۹). اثر بخشی آموزش فرزندپروری مثبت نگر ساندروز بر بهبود رابطه مادر-کودک و افزایش تحمل مادران. *سومین کنفرانس بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی، علوم اجتماعی و علوم انسانی*، والنسیا-اسپانیا.
- شکوهری یکتا، م؛ اکبری زردخانه، سعید و جمالی، ع (۱۳۹۵). آموزش برنامه تربیت کودک اندیشمند به مادران و تأثیر آن بر خشم و رابطه با فرزندان. *آسیب شناسی، مشاوره و غنی سازی خانواده*، ۲ (۱)، ۱-۱۴.

شیخ ابومسعودی، ف؛ قاسمی دستگردی، س و لطیفی، ز (۱۳۹۴). تأثیر استفاده از تبلت بر ابعاد روانشناختی کودکان. *اولین کنفرانس ملی بازی‌های رایانه‌ای، فرصت‌ها و چالش‌ها*، اصفهان، ایران.

شیرزادی، پ؛ امینی شیرازی، ن و اصغرپور لشکامی، ز. (۱۳۹۹). رابطه اضطراب کرونا در مادران با تعامل والد-کودک و پرخاشگری کودکان در ایام قرنطینه. *خانواده پژوهی*، ۱۶ (۲)، ۱۳۹-۱۵۴.

شیروانی، ح؛ درویشی، ا و محسنی فر، ع (۱۳۹۹). نقش جامعه ورزش در ارتقا سلامتی مردم ایران در قرنطینه خانگی در شرایط وجود بیماری کووید-۱۹. *طب دریا*، ۲ (۱)، ۶۳-۶۴.

صادق‌زاده، م؛ شاملی، ل و خرمایی، ف (۱۳۹۸). صبر مادر و پرخاشگری کودک: نقش میانجی استرس والدگری، *مطالعات آموزش و یادگیری*، ۱ (۱۱)، ۹۲-۱۰۷.

کریمی، ا (۱۳۹۸). نقش مدرسه در رشد اجتماعی و مهارت اجتماعی دانش آموزان، *چهارمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش*، محمودآباد، ایران.

محمدی نیکو، س؛ حسینی نیا، س؛ محمدی نیکو، ا و زمانی، ع (۱۳۹۷). بررسی رابطه‌ی بین میزان اوقات فراغت با شادمانی گردشگران در تفرجگاه‌های استان گلستان، *دانش انتظامی گلستان*، ۹ (۴)، ۱۱۰-۱۳۰.

مرشد، ن؛ داوودی، ا و بابامیری، م (۱۳۹۴). اثربخشی بازی درمانی گروهی بر علائم لجبازی- نافرمانی کودکان. *آموزش و سلامت جامعه*، ۲ (۳)، ۱۲۰-۱۸.

مظلوم زاده، م؛ اصغری ابراهیم آباد، م ج؛ شیرخانی، م؛ زمانی طلوسی، ع و صلابانی، ف (۱۳۹۹). رابطه اضطراب کرونا با اضطراب سلامتی: نقش میانجی‌گری دشواری تنظیم هیجان. *روان شناسی بالینی*، ۱۲ (۴)، ۲۵-۳۶.

نصیرزاده، م؛ آخوندی، م؛ جمالی زاده نوق، ا و خرم نیاسعید (۱۳۹۹). بررسی وضعیت استرس، اضطراب، افسردگی و تاب آوری ناشی از شیوع بیماری کرونا (COVID-19) در خانوارهای شهرستان انار در سال ۱۳۹۹: یک گزارش کوتاه. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، ۱۹ (۸)، ۸۸۹-۹۸۸.

Alon TM, Doepke M, Olmstead-Rumsey J, et al. (2020) *The impact of COVID-19 on gender equality*. Report for National Bureau of Economic Research. Report no. w26947. <https://www.econbiz.de/Record/the-impact-of-covid-19-on-gender-equality-alon-titan/10012220866>

Brooks SK, Webster RK, Smith LE, et al. (2020) The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227): 912–920. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)

Chopra, S., Ranjan, P., Singh, V., Kumar, S., Arora, M., Hasan, M. S., Kasiraj, R., Suryansh, Kaur, D., Vikram, N. K., Malhotra, A., Kumari, A., Klanidhi, K. B., & Baitha, U. (2020). Impact of COVID-19 on lifestyle-related behaviours- a cross-sectional audit of responses from nine hundred and ninety-five participants from India. *Diabetes & metabolic syndrome*, 14(6), 2021–2030. <https://doi.org/10.1016/j.dsx.2020.09.034>

Cluver, L., Lachman, J. M., Sherr, L., Wessels, I., Krug, E., Rakotomalala, S., & McDonald, K. (2020). Parenting in a time of COVID-19. *Lancet*, 395(1-2). [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30736-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30736-4)

Craig, L., & Churchill, B. (2020). Dual-earner parent couples' work and care during COVID-19. *Gender, Work, & Organization*, 28 (1). <https://doi.org/10.1111/gwao.12497>

Di Giorgio E, Di Riso D, Mioni G, et al. (2020) *The interplay between mothers' and children behavioral and psychological factors during COVID-19: An Italian study*. Available at: <https://psyarxiv.com/dqk7h/> (accessed 1 June 2020).

Domoff, S. E., Borgen, A. L., Foley, R. P., & Maffett, A. (2019). Excessive use of mobile devices and children's physical health. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 169-175. <https://doi.org/10.1002/hbe2.145>

Wilson-Fleming, L., & Wilson-Younger, D. (2012). Positive Classroom Environments= Positive Academic Results. *Online submission*. <https://eric.ed.gov/?id=ED536465>

Ghosh, R., Dubey, M., Chatterjee S., & Dubey S. (2020). Impact of COVID -19 on children: special focus on the psychosocial aspect. *Minerva Pediatr*, 72(3):226-235. <https://doi.org/10.23736/s0026-4946.20.05887-9>

Hammerstein, S., König, C., Dreisörner, T., & Frey, A. (2021). Effects of COVID-19-Related School Closures on Student Achievement-A Systematic Review. *Frontiers in Psychology*, 12 (1), 1-8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.746289>

Harrist, A. W., Henry, C. S., Liu, C., & Morris, A. S. (2019). *Family resilience: The power of rituals and routines in family adaptive systems*. In B. H. Fiese, M. Celano, K. Deater-Deckard, E. N. Jouriles, & M. A. Whisman (Eds.), *APA handbook of contemporary family psychology: Foundations, methods, and contemporary issues across the lifespan*. <https://doi.org/10.1037/0000099-013>

Herrington, S., & Brussoni, M. (2015). Beyond physical activity: The importance of play and nature-based play spaces for children's health and development. *Current obesity reports*, 4(4), 477-483. <https://doi.org/10.1007/s13679-015-0179-2>

Koo, J. E., & Lee, G. U. (2015). An effect of physical activity-based recreation programs on children's optimism, humor styles, and school life adjustment. *Journal of exercise rehabilitation*, 11(3), 169. <https://doi.org/10.12965/jer.150210>

Lee J. (2020). Mental health effects of school closures during COVID-19. *Lancet Child Adolesc Health*.

Li, S, Wang, Y., Xue, J., Zhao, N., & Zhu, T. (2020). The impact of COVID-19 epidemic declaration on psychological consequences: a study on active Weibo users. *Int J Environ Res Public Health*; 17(6), 2032. <https://doi.org/10.3390/ijerph17062032>

Miho A and Thévenon O (2020) Treating all children equally? Why policies should adapt to evolving family living arrangements. Report for OECD Social, Employment and Migration Working Papers. Report No. 240. <https://doi.org/10.1787/83307d97-en>

Moore, S. A., Faulkner, G., Rhodes, R. E., Brussoni, M., Chulak-Bozzer, T., Ferguson, L. J., & Tremblay, M. S. (2020). Impact of the COVID-19 virus outbreak on movement and play behaviours of Canadian children and youth: a national survey. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 17(1), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s12966-020-00987-8>.

Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C., & Espada, J. P. (2020). Immediate psychological effects of the COVID-19 quarantine in youth from Italy and Spain. *Front Psychol*, 11(1), 1-10. <https://doi.org/10.31234/osf.io/5bpzf>

Pan, A., Liu, L., Wang, C., Guo, H., Hao, X., Wang, Q, et al. (2020). Association of public health interventions with the epidemiology of the COVID-19 outbreak in Wuhan, China. *Jama*, 323(19), 1915-1923. <https://doi: 10.1001/jama.2020.6130>.

Prime, H., Wade, M., & Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 75(5), 631–643. <https://doi.org/10.1037/amp0000660>

Rollè, L., Gullotta, G., Trombetta, T., Curti, L., Gerino, E., Brustia, P., & Caldarella, A. M. (2019). Father involvement and cognitive development in early and middle childhood: a systematic review. *Frontiers in psychology*, 10 (1), 1-18. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02405>

Challenges and strategies of mothers with pre-school and primary school children during the Coronavirus epidemic

- Rubin, G. J., & Wessely, S. (2020). The psychological effects of quarantining a city. *Bmj*, 1(1), 368-369. <https://doi.org/10.1136/bmj.m313>
- Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV). In: World Health Organization/Newsroom. [https://www.who.int/news/item/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)](https://www.who.int/news/item/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-(2019-ncov)) accessed 29 May 2021.
- Sun, J., Singletary, B., Jiang, H., Justice, L. M., Lin, T. J., & Purtell, K. M. (2022). Child behavior problems during COVID-19: Associations with parent distress and child social-emotional skills. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 78 (1), 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2021.101375>
- Tremblay, M. S., Gray, C., Babcock, S., Barnes, J., Bradstreet, C. C., Carr, D & Brussoni, M. (2015). Position statement on active outdoor play. *International journal of environmental research and public health*, 12(6), 6475-6505. <https://doi.org/10.3390/ijerph120606475>
- Van Lancker, W., & Parolin, Z. (2020). COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *Lancet Public Health*, 5 (1), 243–244. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30084-0](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30084-0).
- Viner RM, Russell SJ, Croker H, et al. (2020). School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: A rapid systematic review. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(5), 397–404. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30095-X](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30095-X)
- Wang G, Zhang Y, Zhao J, et al. (2020a) Mitigate the effects of home confinement on children during the COVID-19 outbreak. *The Lancet*, 395(1), 945–947. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30547-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30547-X)
- Weaver, J. L., & Swank, J. M. (2021). Parents' lived experiences with the COVID-19 pandemic. *The Family Journal*, 29(2), 136-142. <https://doi.org/10.1177/1066480720969194>
- Whitley, J., Beauchamp, M. H., & Brown, C. (2021). The impact of COVID-19 on the learning and achievement of vulnerable Canadian children and youth. *Facets*, 6(1), 1693-1713. <https://doi.org/10.1139/facets-2021-0096>